

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Sosialfaglig arbeid i institusjoner der man også bruker tvang

Social work in institutions where you also use coercion

Kand.nr 154

Edvard Eide Dyrлие

Bachelor i Sosialt Arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap/Institutt for velferd og deltaking

Veileder: Sandra Opheim

24.05.2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Abstract

The purpose of this paper is to examine how does youths experience coercion in institutions and how could social work help reduce negative consequences of coercion. The method that is use in this paper is a literature study. It seems that some of the youths see it as a necessary this that coercion is used when it is for their own good. But some of them see it as a scary and unsafe thing to be exposed to. But not only when it happens to them it is also when they are witness to others being exposed to that. It may seem that good use and knowledge of communication, relationship, critical reflection and user involvement maybe a help to reduce the negative effects of coercion.

Innhold

1.0	Innledning	2
1.1	Bakgrunn for valg av tema og min forforståelse	2
1.2	Hva er tvang.....	3
1.3	Problemstilling.....	3
1.4	Oppgavens relevans for sosialt arbeid	4
1.5	Lovverk.....	4
1.6	Avgrensning og begrepsforklaring	5
1.7	Oppbygging av oppgaven	6
2.0	Metode	6
2.1	Metodisk valg	6
2.2	Kildesøk og valg av litteratur	7
2.3	Kildekritikk.....	9
3.0	Teori.....	9
3.1	Kommunikasjon.....	10
3.2	Relasjon	10
3.3	Makt.....	11
3.4	Kritisk refleksjon	12
3.5	Brukermedvirkning.....	13
4.0	Forsknings artikkelr	13
4.1	Tvang i barneverninstitusjoner – ungdommenes perspektiver	14
4.2	Bruker undersøkelse i barnevernsinstitusjonene	14
4.3	Mellom uansvarlig og kompetent - Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner	15
4.4	Grenseløs omsorg – om bruk av tvang mot barn i barneverns og psykisk helsevern	15
4.5	Hvis jeg var ditt barn – om tvang i barnevernsinstitusjoner.....	16
5.0	Drøfting	16
5.1	Hvordan oppleves tvangsbruk	16
5.2	Hvordan kan denne kunnskapen bidra til bedre praksis	19
6.0	Avslutning	23
6.1	Veien videre.....	23
7.0	Litteraturliste.....	25

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema og min forforståelse

Det er mange av oss som opplever å bli utsatt for hendelser der andre har kontroll over oss, men det er enkelte som havner på steder der det mulighet for og godtatt å bruke tvang som kontroll. Ungdommer som blir plassert på en institusjon, havner på en slik plass. Der skal de være for å få hjelp til endringer i livet sitt, og ved enkelte tilfeller kan det bli nødvendig med bruk av tvang for ungdommenes eget beste.

I denne bacheloroppgaven har jeg valgt temaet som omhandler tvang og tvangsbruk på barnevernsinstitusjoner. Tvang er noe som kan være en del av ungdommene sitt opphold på ulike institusjoner, da det ofte er regler for hvordan ting skal være eller hvordan de skal oppføre seg. Et eksempel på tvangsbruk på en barnevernsinstitusjon kan være når det blir satt begrensninger i forhold til ungdommenes bevegelsesfrihet eller hvis det oppstår situasjoner som blir utrygge for omgivelsene, de ansatte eller for de andre beboerne. Dette kan være situasjoner hvor ungdommene må bli fastholdt eller lagt i bakken, som er eksempler på fysisk tvang.

Grunnen til at jeg ønsker å ha tvang som tema, er for å kunne vite mer om hvordan tvang oppleves for den som blir utsatt for det og hvordan dette påvirker forholdet til de som utøver tvangen. Derfor vil også relasjon være et fokus i oppgaven, da relasjon er en viktig del av behandlingen ved institusjonene og viktig for å hjelpe ungdommene (Amble & Dahl-Johansen, 2016, s. 33). Sammen med dette vil jeg også utforske hvordan ulik teori og kunnskap kan bidra til mindre negative sider ved bruk av tvang.

Jeg har erfaring fra en institusjon for ungdommer med rus og atferdsvansker som jeg arbeidet ved under min praksisperiode. Der var jeg vitne til tvangsbruk og jeg opplevde selv å være en del av det å utøve tvang i løpet av oppholdet mitt. Det var etter dette praksisoppholdet at min interesse for hvordan tvangsbruk påvirker ungdommene og relasjonene begynte.

Ungdommene som var plassert på institusjonen var plassert etter Barnevernloven (1993) § 4.24 og § 4.26 som både er tvangsplassering og frivillig tvangsplassering. Ungdommene var i alderen 13 til 18 år gamle, hvor begge kjønn var representert. I løpet av min praksisperiode

erfarte jeg at det er nødvendig med grensesettinger i form av leggetider, samt hvor og når ungdommene kan oppholde seg på visse steder, i tillegg til andre strukturelle styringer for ungdommene. Personlig opplevde jeg også at tvang kunne være nødvendig enkelte ganger da dette var for å hindre skade på ungdommene selv eller omgivelsene.

I løpet av min praksisperiode hadde jeg flere samtaler med både ungdommer og ansatte angående deres tanker om bruken av tvang på institusjonen. Her fikk jeg vite fra noen av ungdommene som hadde hatt et lengre opphold, at bruken av tvang var nødvendig da de mente at de på et tidligere tidspunkt ikke visste hva som var til deres eget beste. Etter samtaler med de ansatte fikk jeg vite av de som arbeidet der mente at tvang var en positiv ting. De mente at man trenger å bruke tvang i enkelte situasjoner for å kunne hjelpe ungdommene til å ikke havne i sine gamle vaner. Mitt inntrykk var da at de ansatte ga uttrykk for at ungdommene hadde hatt lite grensesetting tidligere og var vant med å kunne gjøre som de selv ønsket til enhver tid. Derfor mente de ansatte at ungdommene trenger mer tydelige grenser for å kunne ta riktige valg senere i livet sitt. Oppfattelsen min var at det var mest fokus på at tvangsbruken kunne forsvares ved at det er for deres eget beste, men at ungdommens opplevelse av tvangsbruken ikke var like mye i fokus.

1.2 Hva er tvang

Definisjon på tvang: "Tvang og makt er definert som tiltak som begrenser en persons valg-, handle- eller bevegelsesfrihet eller som påfører fysisk eller psykisk ubehag."

(Helsekompetanse, u.å.). Dette er den type tvang som ungdommer kan bli utsatt for på institusjon og i denne oppgaven er det fysisk tvang som vil være den tvangen som det er fokus på.

1.3 Problemstilling

Ut ifra tema jeg har valgt i denne oppgaven har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

Hvordan opplever ungdommer som bor på barnevernsinstitusjon tvangsbruk og hvordan kan sosialfaglig arbeid bidra til å redusere negative konsekvenser av tvangsbruk?

Hensikten med problemstillingen i denne oppgaven er å finne ut mer om hvordan det er for de ungdommene som blir utsatt for tvangen og hvordan dette påvirker dem. Her vil jeg bruke relevant teori om kommunikasjon, relasjon, makt, kritisk refleksjon og brukermedvirkning. Denne teorien vil jeg bruke for å drøfte opp mot problemstillingen min og se om det er noen måter å forbedre eller redusere de negative konsekvensene av tvangsbruk.

1.4 Oppgavens relevans for sosialt arbeid

Tvang og makt er et viktig tema i sosialt arbeid da makt er en del av relasjonen mellom bruker og sosialarbeider (Levin, 2015, s. 42). Sosialarbeideren sitter på mye makt. Som sosialarbeider har man mulighet til å bestemme over brukeren på den måten at man kan kontrollere hvilke tiltak eller hvor mye bistand som skal tildeles til brukeren. Eksempler på slik maktbruk ved en institusjon, kan være der den ansatte kan bestemme om ungdommen skal få lov til å gå ut å møte venner, når ungdommen skal være hjemme på kvelden eller at ungdommen må holde seg på rommet. Derfor er det svært viktig at sosialarbeideren vet om sin maktposisjon og hvordan det påvirker forholdet til den som de skal hjelpe. Som man ser blir oppgavens tema relevant for faget sosialt arbeid da det er mange som studerer sosialt arbeid som går ut i ulike jobber etter endt utdanning der tvang vil være en del av arbeidet de skal gjennomføre. Eksempler på dette kan være som saksbehandler innen NAV og Barnevernet der man må gjøre tvangstiltak, eller for eksempel som miljøterapeut ved institusjoner der man utøver tvang. Sistnevnte eksempel er det jeg skriver ut ifra gjennom denne oppgaven. Derfor mener jeg denne oppgaven er relevant for faget og jeg mener det er viktig å ha et fokus på hvordan tvang oppleves og hvordan det påvirker de som blir utsatt for det og relasjonene til de ansatte.

1.5 Lovverk

Lovverket som styrer rettigheten til ungdommer på barnevernsinstitusjonene er: «Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barnevernsinstitusjon», bedre kjent som rettighetsforskriften (Rettighetsforskriften, 2011). Grunnleggende for denne forskriften er barnets beste. Hensikten med dette lovverket er får å sikre ungdommene som bor på institusjonen, ved å sørge for at de får forsvarlig omsorg og behandling i løpet av sitt opphold. Med forsvarlig omsorg og behandling menes det å gi beskyttelse til og trygghet for

ungdommene. Dette er i tillegg til å ha tydelige rammer, samt å være en god og stabil voksen. Man skal også sørge for at ungdommene skal få oppleve mestring, bli sett og bli hørt (Rettighetsforskriften, 2011, § 1). Det kommer tydelig frem i rettighetsforskriften når tvang er tillatt å bruke og hvordan tvangen som blir utøvet på institusjonene skal bli regulert. Kapittel 3 i rettighetsforskriften er den delen som tar for seg tvangsbruk. Det er nødt til å være heimel i loven om å utøve tvang og det skal være det siste man gjør. Andre måter skal være utprøvd før tvang blir brukt, for som det står i rettighetsforskriften: «Bruk av tvang og andre inngrep i den personlige integritet skal ikke benyttes i større grad enn det som er nødvendig for formålet. Andre fremgangsmåter skal være prøvd først.» (Rettighetsforskriften, 2011, § 12). Kapittel 4 i rettighetsforskriften er særregler som tar for seg tvangsbruk for ungdommer plassert etter Barnevernloven (1993) § 4.24 og § 4.26. Denne delen av forskriften gir institusjonen litt større handlingsrom for å utøve tvang ved for eksempel at de kan nekte ungdommer å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler om det er hemmende for behandlingen (Rettighetsforskriften, 2011, § 24) og de kan kreve å ta urinprøve (Rettighetsforskriften, 2011, § 25).

1.6 Avgrensning og begrepsforklaring

Oppgaven omhandler tvang på institusjon, men jeg valgt å avgrense fokuset mitt til institusjon for ungdommer med rus og atferdsvansker, i alderen 13 til 18 år. Institusjonene har plasseringer av ungdommer etter Barnevernloven § 4.24 og § 4.25, dette innebærer tvangsplassering og frivillig tvangsplassering. Ved at det er plasseringer etter disse paragrafene åpner det for litt mer tvangsbruk på institusjonen som det ble presentert i underkapittelet 1.5 Lovverk.

Den type tvang som det er fokus på i denne oppgaven er fysisk tvang, som eksempelvis kan være å bli holdt igjen eller fysisk bli lagt i bakken. Det er den typen som kan være belastende og skremmende for de som blir utsatt for tvangen (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.55).

1.7 Oppbygging av oppgaven

I denne oppgaven vil det i kapittel 2 bli presentert hvilken metode jeg har valgt å bruke for å finne litteratur. Videre vil det i kapittel 3 bli gjort rede for teorien som skal brukes for å besvare problemstillingen. I kapittel 4 presenteres forskningsartiklene som er blitt brukt i oppgaven. Deretter vil ungdommenes opplevelse av tvangsbruk bli drøftet i kapittel 5, samt hvordan dette kan påvirke relasjonene og hva som kan gjøres for å minske tvangsbruken. Til slutt i kapittel 6 vil jeg oppsummere oppgavens viktigste punkter.

2.0 Metode

I denne delen skal metoden, kildesøk og kildekritikk presenteres. Først skal jeg presentere metoden jeg har valgt å bruke i oppgaven. Deretter vil jeg presentere hvordan jeg har kommet frem til kildene mine for så til slutt vise hvordan jeg har gått frem kritisk til kildene.

2.1 Metodisk valg

Når man skal gjennomføre en bacheloroppgave vil noe av det første man skal gjøre være å velge en metode for å finne empiri og forskning man skal bruke i oppgaven. Man kan da velge mellom tre forskjellige metoder kvalitativmetode, kvantitativmetode eller litteraturstudie. Både kvalitativ metode og kvantitativ metode er metoder der man selv samler inn data også kalt primær data. Mens i litteraturstudie bruker man allerede eksisterende data som kalles sekundær data (Jacobsen, 2013, s. 54). Kvalitativ metode er en metode der man går i dybden ved på noe og har få enheter altså få man intervjuer. Mens kvantitativ metode går man i bredden på noe og ofte intervjuer flere enheter (Jacobsen, 2013, s. 55).

Metoden jeg har valgt til å besvare problemstillingen i denne oppgaven er en litteraturstudie som også er kalt sekundær studie. Siden jeg skal undersøke ungdommenes opplevelse av tvangsbruk kunne kvalitativ metode vært en god metode å bruke i denne oppgaven. Det er en del strenge regler i forhold til det å intervju barn under 18 år. Det er i tillegg en bacheloroppgave som ikke er så omfattende oppgave og det at det er relativt lite tid begrunner jeg valget mitt på bakgrunn av dette. Jeg fant i tillegg ut at det var allerede utført en del kvalitative undersøkelser på tema om tvang og ungdommers opplevelse.

Ved å bruke litteraturstudie får jeg muligheten til å gå gjennom mye av andre sin forskning som kan være med å gi meg bedre kunnskap om tema. Litteraturstudie som metode handler om å gå systematisk gjennom fagfeltet sin publiserte forskning for å finne frem til konklusjoner (Befring, 2002, s. 51). Litteraturstudie baserer seg hovedsakelig på andre sin litteratur og publisert forskning. Man bruker det man finner til å gjennomføre en ny undersøkelse innenfor det tema som man har valgt til å undersøke. Man bruker andres bøker og undersøkelser til å drøfte seg frem til å besvare problemstillingen. Ved å vurdere å gå gjennom forskning som er publisert om tema vil man få en forståelse av hva som er fellesforståelsen innen fagfeltet.

2.2 Kildesøk og valg av litteratur

Når jeg skulle finne forskningsartikler var IMRaD strukturen en struktur jeg valte å se etter. Denne strukturen er mange tidsskrifter som stiller krav om at artiklene som skal publiseres hos dem må ha en slik struktur. IMRaD innebærer innledning, teoretisk perspektiv, metode, resultatdel og diskusjon. Dette er en struktur som skal gjøre det lett for andre å få oversikt over artikkelen og dens funn (Støren, 2013, s. 15).

I min søken etter litteratur har jeg brukt flere søkemotorer, men hovedsakelig brukte jeg Oria som søkemotor. Grunnen til at jeg brukte hovedsakelig Oria er fordi den ga god resultater og hadde god tilgang på forskningsartikler og undersøkelser. Jeg valgte å ikke bruke internasjonale artikler fordi det finnes mange gode norske artikler om dette temaet, og siden denne oppgaven omhandler norske barnevernsinstitusjoner valgte jeg norske artikler fordi jeg tenker dette vil være mer relevant.

Søkeordene som har blitt brukt i prosessen er blant annet *tvang*, *Barnevern*, *barnevernsinstitusjon*, *relasjon* og *myndiggjøring*. Søkeordene er både blitt brukt til å søke hver for seg, men også i forskjellige kombinasjoner for å få best resultat i søkingsprosessen. Det var kombinasjonen av søkeordene som gav de beste resultatene.

To navn som gikk igjen mye når jeg søkte etter forskning var Gro Ulset og Toril Tjelflaat. De har gjennomført flere forskningsprosjekter men det var en forskning om tvang på barnevernsinstitusjon utført av begge to som var den mest gjentakende. Denne artikkelen handler om ungdommenes perspektiv og hvordan de opplever å bli utsatt for tvangs bruk på institusjoner. Forskningsrapporten er utgitt i 2012 og bruker en kvalitativ metode der de har intervjuet elleve ungdommer. Jeg fant ut at flere rapporter som var utført av andre forskere baserer seg på eller bruker denne forskningen i deres avhandlinger. Jeg ser det som at denne artikkelen er en respektert og anerkjent artikkel innenfor fagfeltet og derfor er dette forskningsartikkel som blir brukt mye i denne oppgaven. Siden artikkelen har fokus på ungdommers opplevelse av tvangsbruk som er et stort tema i min problemstilling så gjør det at den er veldigveldig relevant for min oppgave.

En annen artikkel som er valgt å bruke i denne oppgaven er artikkelen til Heidi Gautun, Karin Sasaoka og Cay Gjerustad «Brukerundersøkelse i Barnevernet». Denne undersøkelsen er gjennomført i 2006 og har både kvalitativ og kvantitativ som metode. De har hatt 463 ungdommer med i undersøkelsen. Selv om denne forskningen er litt eldre tenker jeg at den er veldig relevant for oppgaven min fordi den også har med ungdommenes syn på tvangsbruk. En annen grunn for at jeg mener at alderen på artikkelen ikke har noe å si for gyldigheten er at opplevelsen av tvangsbruk ikke nødvendigvis vil forandre seg med årene.

Jeg fant også undersøkelsen «Hvis jeg var ditt barn – om tvang i barnevernsinstitusjoner» utført av forandringsfabrikken. Denne undersøkelsen har intervjuet 55 ungdommer om deres opplevelse av tvangsbruk. Alle ungdommene som er med på undersøkelsen har opplevd en form for tvangsbruk derfor er dette en fin undersøkelse å bruke for å få frem deres perspektiv på tvangsbruk. Jeg ser denne undersøkelsen som veldig relevant fordi den får frem ungdommens sitt perspektiv på tvangsbruk.

En del av litteraturen som er funnet til teoridel er blitt funnet via litteratursøk på søkemotorene. Men det meste av teorien jeg har valgt å bruke har jeg funnet fra tidligere pensum vi har hatt i løpet av disse tre årene. Teorien som er funnet er om kommunikasjon, relasjon, makt, kritisk refleksjon og brukervedvirkning.

Jeg har også brukt lovdata til å finne rett informasjon om rettigheten og reglene for institusjonene.

2.3 Kildekritikk

Det er noen krav som man må passe på når man skal samle inn empiri. Det stilles blant annet krav til gyldigheten og relevansen for empirien. Det stilles også krav til påliteligheten og troverdigheten av empirien. Disse kravene gjelder uansett hvilken av metodene man bruker. (Jacobsen, 2013, s. 20) Gyldigheten av empirien kan deles i to ved at man har intern og ekstern gyldighet. Det interne handler om at vi må passe på at det vi måler det vi faktisk ønsker å måle. Det eksterne går på om det er mulig å bruke forskningen andre steder altså er den overførbart til andre forskninger. At forskningen må være pålitelig og troverdig handler om at den må være til å stole på (Jacobsen, 2013, s. 21).

En svakhet ved valget av min empiri kan være at det er ikke tatt med internasjonale artikler som kunne gitt et annet aspekt på oppgaven. Men som det er tidligere nevnt så ble dette valgt tatt på bakgrunn av at det var en god del norske artikler, og siden dette er en undersøkelse om norske barneverninstitusjoner så jeg det mer som relevant å bruke norske artikler.

Noe annet som kan være en utfordring og man må være klar over ved å bruke litteraturstudie som metode er at man ofte bruker sekundærlitteratur. Det vil si at andre har allerede tolket og bearbeidet den litteratur som man bruker (Dalland, 2017, s. 158). Det er derfor viktig å stille seg kritisk til og vite at deres perspektiv og tolkning vil være en del av artikkelen.

3.0 Teori

I denne delen av oppgaven skal teorien presenteres som skal brukes til å besvare problemstillingen i oppgaven. Det er valgt ut teorien om kommunikasjon, relasjon, makt, kritisk refleksjon og brukervedvirkning. Dette på grunn av at dette er viktig deler av sosialt arbeid som fag og viktig når man jobber som miljøterapeut med ungdommer. Kommunikasjon og relasjon er viktig aspekter ved at man er nødt til å kommunisere og danne relasjoner i arbeidet. Makt er en viktig del av sosialt arbeid på grunn av at som sosialarbeider sitter man

ofte i en posisjon der man har makt (Levin, 2015, s. 42). Kritisk refleksjon har jeg tatt med fordi det er betydningsfullt for sosialt arbeid. Man kan bruke kritisk refleksjon til å skape forandring i arbeidet (Willumsen, 2015, s. 168). Den siste teorien jeg har tatt med er brukermedvirkning. Dette er et fokus i sosialt arbeid ved å kunne myndiggjøre brukeren. (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106). Ved å gi mulighet til ungdommen til å medvirke i sin sak skal dette motivere ungdommen til ending i sitt liv.

3.1 Kommunikasjon

Kommunikasjon kommer fra det latinsk ordet *communicare* og det betyr å snakke sammen, gjøre noe felles eller å ha samhandling med. I hverdagen ser man kommunikasjon når mennesker møtes og snakker sammen eller når man snakker sammen via internett.

Kommunikasjon for en profesjonell innebærer litt mer, fordi man ofte bruker metoder og har et mål med kommunikasjonen (Eide & Eide, 2017, s. 16). For å kunne ha god profesjonell kommunikasjon bør kommunikasjonen bygge på personorientert kommunikasjonen (Eide & Eide, 2017, s. 16). Personorientert kommunikasjon er en måte å kommunisere på der man bruker aktiv lytting og ved å se den andre som et medmenneske er viktig. Aktiv lytting innebærer mange delferdigheter som å stille åpnespørsmål, å bruke stillheten aktivt ved å la den andre parten tenke og reflektere. Bruke følelsene og speile dem tilbake slik at man viser at man har forstått den andre, og å finne hva som er essensen i av hva som ungdommen prøver å formidle. Alle disse ferdighetene inngår i aktiv lytting (Eide & Eide, 2017, s. 118). Når man bruker personorientert kommunikasjon skal man være oppmerksom både på det brukeren sier men også det de kommuniserer med kroppsspråk og uttrykk. Er man flink til dette vil man ha evne til å kunne plukke opp det som er viktig for ungdommen å få dette frem (Eide & Eide, 2017, s. 17). Kommunikasjonen vil være viktig i møte med ungdommene som er på institusjonen, for å kunne finne ut hva de ønsker å kunne hjelpe dem med dette. Kommunikasjon er også en del av relasjon som er det neste vi skal se på.

3.2 Relasjon

Relasjon er et begrep som handler om samhandling mellom individer og er noe vi mennesker gjør hver dag. Relasjon blir også omtalt i yrkesetiske grunnlagsdokumentet til Fellesorganisasjonen. Den sier at et godt helhetlig tilbud bygger på gode relasjoner, som indikerer at det er oppgaven til sosialarbeideren å skaffe denne gode relasjonen (FO, 2015, s. 8).

Derfor er det viktig å vite hva en relasjon er og hvordan man kan skape en god relasjon (Levin & Ellingsen, 2015, s. 112). Relasjon mellom en sosialarbeider og en bruker krever ofte mer enn en vanlig relasjon og er en litt annen type relasjon enn den hverdagslige samhandlingen. I denne relasjonen skal den ene parten hjelpe den andre og i en slik relasjon vil partene ha andre forventninger til hverandre enn i vanlige relasjoner (Røkenes & Hanssen, 2012, s 9).

Oppholdet til beboerne på institusjonene handler ofte om å få til en endring eller forandring i deres liv og relasjon er blir sett på som en inngangsport til å få til disse endringene (Amble & Dahl-johansen, 2016, s. 33). Undersøkelser som er gjennomført av Gunnar Bernler, Lisbeth Johnsson og Anette Skårner referert i (Røkenes & Hanssen, 2012, s.19) om relasjonen mellom sosialarbeidere og brukere innen helsefaget. Viser at sosialarbeiderens evne til å vise empati, forståelse og evne til å lytte er viktig for brukerne og kan være mer effektivt enn å bruke metoder og målrettede teknikker for å få til endringsarbeidet (Røkenes & Hanssen, 2012, s.19). For at ungdommene skal dele av seg selv og komme med sine tanker, følelser og meninger har kvaliteten på relasjonen høy betydning. Og for at de rådene og tiltakene som sosialarbeideren kommer med skal bli tatt på alvor av brukeren må brukerne føle at de blir sett og møtt som et medmenneske (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 25). Det er også viktig i en relasjon at de handlinger som gjøres i relasjonen er innenfor det relasjonen tåler. Det vil si at man for eksempel ikke går innom temaer som er for sårbare før relasjonen er klar for det. Hvis man gjør det kan det være med på å svekke relasjonen. Ved at en relasjon er bærende har man større handlingsrom i relasjonen og relasjonen tåler mer (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 28).

3.3 Makt

Makt er et viktig tema i sosialt arbeid fordi makt vil være en del av relasjonene som man skaper med brukerne og vil være med å påvirke relasjonen (Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 30). Når man ser på begrepet makt finnes det to hoved former for makt. Den ene formen vil si makt til å påvirke andre til sine ønsker eller gjennom å ivareta sine interesser. Mens den andre formen for makt vil si makt over andre mot deres egen vilje som er den type makt som det er fokus på i denne oppgaven. En sosialarbeider som får en ungdom til å gjøre oppgaver eller handlinger som de ikke ønsker å gjennomføre kan være et eksempel på denne typen makt. Men også fysisk maktbruk eller fysisk tvang er en del av denne typen makt (Schiefløe, 2019, s. 210). Eksempel på fysisk tvang kan være ved at en ungdom utagerer, en ungdom opptrer truende ovenfor andre og man er usikker på tryggheten til både ungdommen selv og

andre rundt. Da vil det være mulig å bruke fysisk tvang som å holde eller legge ungdommen i bakken. Men det må være juridisk forsvarlig å gjennomføre dette. Når man har heimel i følge loven og om det er forsvarlig å gjøre ble gjennom gått i kapittel 1 under lovverk.

3.4 Kritisk refleksjon

Refleksjon er noe vi alle gjøre i det daglige liv. Når mennesker opplever noe som er problematisk eller vanskelig å forstå, ser vi på situasjonen i ettertid og vurderer den slik at vi kan bedre forstå den (Schøn referert i Askeland, 2006, s. 125). Kritisk stammer fra det greske ordet kritikk og handler om å kunne se hva som er gyldig eller ugyldig, sant eller usant (Askeland, 2006, s. 128). Det at noen er kritisk blir ofte forbundet med noe negativt fordi den som er kritisk er kritiserende mot det den andre gjør. Men for å forbedre seg i noe er det å kunne stille seg kritisk viktig fordi det kan bidra til å se om det er den beste måten man har valgt å gjør det på. Kritisk refleksjon er en viktig del av sosialt arbeid fordi det kan være med på å endre praksisen. Ved å bruke kritisk refleksjon har man et fokus på å se etter og avdekke maktforhold og interessenmotsetninger. Dette gjør man for at man skal kunne skape endringer i hvordan man arbeider og hvordan relasjonene fungerer (Oterholm, 2015, s. 168). Målet med å bruke kritisk refleksjon er å finne sine tidligere erfaringer og forståelser av en situasjon, og hvordan dette påvirker handlingene man ender opp med å gjøre. Dette for å få en forståelse for hvorfor man gjør det man gjør og muligheten til å endre dette (Kojan & Storhaug, 2015, s. 187).

For å få til en refleksjonsprosess er det kommet en kritisk refleksjonsmodell. Denne modellen kan man bruke for å gjennomføre kritisk refleksjon og dette er en modell for systematisk kritisk refleksjon. Denne modellen bygger på Fook og Askeland sin modell som har et mål ved å kritisk reflektere skal man komme frem til en bedre praksis (Fook og Askeland referert i Kojan & Storhaug, 2015, s. 190). Modellen er blitt videreutviklet av Mattson som tar med interseksjonell tilnærming som del av modellen. Interseksjonell menes å se at forskjellige sosiale kategorier som påvirker og det er det Mattson mente modellen til Fook og Askeland ikke tok for seg i sin modell (Mattson referert i Kojan & Storhaug, 2015, s. 190). Modellen har fem punkter man går igjennom for å få til en kritisk refleksjon, men som har mulighet for å være en sirkulær modell. Dette gjøres ved at man kan bruke en tidligere gjennomført refleksjon som man har kommet frem til punkt 5 og bruker denne som utgangspunkt i en ny

refleksjon. Punkt 1 i modellen vil være å finne en situasjon fra praksis og beskrive den så nøye som mulig. Punkt 2 innebærer å finne interseksjonelle maktrelasjoner og andre makttemaer som påvirker situasjonen. Det vil si at man skal finne de forskjellige aspektene som kan påvirke situasjonen som kjønn, etnisitet eller undertrykkelse som sosialarbeideren kan bringe med seg i situasjonen. Punkt 3 innebærer å reflektere over sine tanker, følelser og handlinger. Sosialarbeideren kan ha erfaringer fra liknede situasjon som påvirker hans følelser i den nye situasjonen. Punkt 4 handler om å komme opp med alternative forståelser av situasjonen og punkt 5 er den delen man skal finne måter å endre praksisen sin (Kojan & Storhaug, 2015, s. 192).

3.5 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er et begrep som handler om at brukeren skal kunne ta del og medvirke i sin egensak og avgjørelser som skal tas i forhold til han. Brukeren skal bli hørt, informert og få ha innflytelse på avgjørelsene som påvirker han (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106).

Brukermedvirkning er også juridisk forankret i lovverket i Barnevernloven §1-6 Barns rett til medvirkning. «Alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven.» (Barnevernloven, 1993, § 1-6). I Barnevernloven § 6-3 står det at «Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne.» (Barnevernloven, 1993, § 6-1). Grunnen til at brukermedvirkning er tatt med som en del av lovverket er for at brukeren skal kunne påvirke i sin egen sak som igjen vil være med å styrke motivasjon og ønske for endring (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106). En utfordring man kan møte på med å bruke brukermedvirkning er å vite når det er medvirkning og når det ikke er det. Det er vanskelig å sette et miste mål for når man kan si at det er brukermedvirkning. Hvor mye skal brukerne ta del for at det skal kalles brukermedvirkning.

4.0 Forsknings artikkel

I denne delen av oppgaven skal forskningsartiklene som er blitt valgt ut bli presentert.

4.1 Tvang i barneverninstitusjoner – ungdommenes perspektiver

Denne forskningen er utført av Gro Ulset og Toril Tjelflaat for NTNU og har ungdommenes sitt syn og meninger i fokus. Artikkelen ble funnet på Oria med søkeordene Tvang og Barnevern. Forskningsrapporten bruker kvalitativ metode der de har intervjuet elleve ungdommer i alderen 16 til 17 år fra tre forskjellige institusjoner. Med fokus på deres forståelse av tvang og hvordan de opplever bruken av tvang på institusjonene. Formålet med denne forskningen er å gi kunnskap og større bevissthet til de som jobber på barnevernsinstitusjoner. I tillegg hvordan ungdommer som bor på institusjonene opplever tvangsbruk og at dette kan bidra til bedre praksis (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.1). Ungdommene uttrykker i undersøkelsen at det kan være nødvendig enkelte ganger med tvangsbruk men det at tvangsbruken oppleves som skremmende og krenkende. Dette gjelder både når de selv blir utsatt for den men også når de er vitne til det. (Ulset & Tjelflaat 2012, s. 66). De mener også at tvangsbruken kan være hemmende for relasjonene de har til de ansatte (Ulset & Tjelflaat 2012, s. 67). Videre uttrykker ungdommene at de mener det er viktig for dem at de blir sett, hørt og at de føler de har noen å snakke med for at tvangsbruken skal kunne minske. Vider mener de at det er viktig med individuell tilnærming fordi alle ungdommene er forskjellig (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 68). Noe som også kommer frem i artikkelen er at ungdommene mener det kan være mye negativ lærdom av å bli utsatt for tvangsbruk. Det kan ende opp med å bli en del av det de ser som normaliteten og kan ta det med seg videre i livet når de skal oppdra egne barn (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 61)

4.2 Bruker undersøkelse i barnevernsinstitusjonene

Rapporten ble funnet på Google scholar med søkeordene tvang og barnevernsinstitusjon. Dette er en forskningsrapport utført av Heidi Gautun, Karin Sasaoka og Cay Gjerustad på veggen av Fafo og NOVA. Hovedfokuset i denne rapporten er på manglende kunnskap om hvordan ungdom selv oppfatter at rettighetene deres ivaretas, og i hvor stor grad de som beboere opplever at måten arbeidstiden organiseres påvirker på tilbudet de får. Det er både brukt en kvantitativ metode og en kvalitativ metode. Den kvantitative metoden innebar at 436 ungdommer fra 114 institusjoner svarte på spørreskjema, alderen på ungdommene som var med på denne undersøkelsen var fra 13 år og oppover. Den kvalitative metoden var dybdeintervju for å utdype den kvantitative undersøkelsen med 12 ungdommer fra syv forskjellige institusjoner. Denne rapporten har ikke hovedfokus på ungdommers opplevelse av tvangsbruk men deler av den belyser dette derfor mener jeg at denne er relevant for denne

oppgaven (Gautun, Sasaoka & Gjerustad, 2006, s.1). Det kommer frem i artikkelen at det er delte meninger om tvangsbruken. Den ene delen ser det at er nødvendig for deres beste mens den andre delen opplever det som en krenkelse (Gautun et al., 2006, s.30). Det kommer også frem i undersøkelsen at en del av ungdommene ikke kjenner til rettighetene sine på institusjonen (Gautun et al., 2006, s. 107).

4.3 Mellom uansvarlig og kompetent - Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner

Forskningsartikkelen ble funnet på Oria med søkeordene tvang og barnevern. Dette er en undersøkelse utført av Monika Alvestad Reime og publisert i 2017. I undersøkelsen er brukt kvalitativ metode med både individuelle og fokusgruppeintervjuer med totalt 21 ansatte fra seks forskjellige institusjoner. Fokuset i undersøkelsen er på deres forståelse av tvangs bruk og ivaretagelse av ungdommene sine rettigheter på institusjonen. Denne artikkelen har som sagt et fokus på de ansatte sitt syn på tvangsbruk som ikke er helt rettet mot min problemstilling. Men jeg tenker det er relevant for det er viktig å få frem deres perspektiv i tillegg til ungdommenes.

4.4 Grenseløs omsorg – om bruk av tvang mot barn i barneverns og psykisk helsevern

Rapporten ble funnet på Oria med søkeordene tvang og barnevern det er en rapport fra barneombudet. I denne rapporten har barneombudet snakket med 51 barn i fra alderen 10 til 18 år. Barna har vært plassert på psykisk helsevern eller barnevernsinstitusjoner. Hensikten med rapporten var å få frem barnas stemme og erfaring om hvordan de har opplevd å bli utsatt for tvang og hvordan man kan forebygge tvangsbruk og hvordan klage og tilsynssystemet fungerte (Gjerde, Viljugrein & Lindboe, 2016, s. 153). Det frem kommer i artikkelen delte meninger om tvangsbruken. Noen mener det er nødvendig enkelte ganger mens andre mener det er unødvendig og at det er en skremmende opplevelse (Gerde et al., 2016, s. 154). Det fremkommer også at det er lite kunnskap om deres rettigheter i forhold til tvang (Gerde et al., 2016, s. 157).

4.5 Hvis jeg var ditt barn – om tvang i barnevernsinstitusjoner

Dette er en undersøkelse utført av forandringsfabrikken der de har intervjuet 55 ungdommer som alle har opplevd fastholding i løpet av oppholdet sitt på institusjon. Av de 55 ungdommene har 42 av dem opplevd fotfølging og 35 av dem skjerming. Svaret som er gjengående for de fleste ungdommene er at tvangstiltakene som gjøres som fastholding, skjerming og fotfølging ofte skjer når ungdommene har det vanskelig og gir det i uttrykk ved frustrasjon, aggresjon eller tanker om selvmord. De svarer også at tvangstiltakene ofte oppleves som en konsekvens for de handlingene ungdommene har gjort på institusjonen og at de blir straffet for å ha vonde følelser. Grunnen til at ungdommene gjør de handlingene de gjør som de blir straffet for er ofte på grunn av deres utrygghet, sinn eller at de føler seg misforstått (Forandringsfabrikken, 2019, s. 11).

5.0 Drøfting

I dette kapittelet skal teorien og forskningsartiklene bli drøftet opp mot problemstillingen min. *Hvordan opplever ungdommer som bor på barnevernsinstitusjon tvangsbruk og hvordan kan sosialfaglig arbeid bidra til å redusere negative konsekvenser av tvangsbruk.* Først skal ungdommenes opplevelse av tvangsbruk bli drøftet, for så å gå videre til å drøfte hvordan man med sosialfaglig arbeid kan bidra til å redusere negative konsekvenser av tvangsbruk.

5.1 Hvordan oppleves tvangsbruk

Som det er blitt nevnt tidligere i oppgaven når lovverket ble presentert i kapittel 1, finnes det lover for når og hvordan tvang kan utøves. I rettighetsforskriften § 14 står det at hvis det er nødvendig å bruke tvang for å forhindre skade på personer eller omgivelsene kan man bruke tvang i henhold til nødrett og nødvergebetraktninger (Rettighetsforskriften, 2011). Samtidig står det i § 13 i rettighetsforskriften at det skal brukes mindre inngripende fysisk tvang og makt som kortvarig fastholding eller bortvisning fra fellesarealer. Bruk av tvang og makt skal kun skje så lenge det er åpenbart nødvendig og som en del av det å gi forsvarlig omsorg eller trygghet og trivsel for alle på institusjonen. I de tilfellene tvang er nødvendig å gjennomføre skal det brukes i en kort periode, og så snart man har klart å hindre eller avverge situasjonen som utløste tvangsbruken, skal tvangen avsluttes (Rettighetsforskriften, 2011). Selv om det finnes lover for når man har lov til å utøve tvang og lover som skal ivareta den som blir utsatt for det på en best mulig måte, vil det likevel kunne være en belastende hendelse. I forhold til

tvangsutøvelse kommer det frem i undersøkelsen til Ulset og Tjelflaat at ungdommene mener at det er nødvendig med tvang enkelte ganger for å sørge for deres trygghet. Samtidig mener de at tvang også kan medføre til utrygghet for ungdommene, samt at bruk av tvang ofte medfører til enda mer tvangsbruk (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.1). I undersøkelsen til Gautun (et al., 2006, s. 113) «Brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjonene» kommer det frem at noen av ungdommene mener at de kan se nødvendigheten av tvangsbruk ved at det er for få til motivasjon til ending. Mens den andre ungdommer mener det ikke er nødvendig å bruke tvang. Det ble opplevd som noe ubehagelig å være en del av (Gautun et al., 2006, s. 30). I undersøkelsen til barneombudet «Grenseløs omsorg – om bruk av tvang mot barn i barneverns og psykisk helsevern» kommer det også frem at det er delte meninger om tvangsbruk. Den ene delen av ungdommene mener at å utøve tvang kan være nødvendig i enkelte tilfeller, når det for eksempel er for å hindre dem i å skade seg selv. Den andre delen mener at tvangen kan oppleves som skummel og krenkende. Det er ikke kun den fysiske tvangen som de selv blir utsatt for som de mener oppleves krenkende, men også den som de er vitne til at andre beboere blir utsatt for (Gjerde et al., 2016, s. 154). I rapporten til Forandringsfabrikken (2019, s.11) viser den til at ungdommene ofte opplever tvangen som en straff for deres handlinger. De føler at de blir straffet av institusjonen for å ha vonde følelser eller for å vise redsel. Ungdommene mener tvang ikke bør brukes, men at det heller bør utøves «varm grensesetting». Med dette menes det at de ansatte setter grenser på en tydelig og trygg måte, som ikke skaper uro og redsel hos ungdommene.

Det er gjennomgående i nesten alle artiklene at ungdommenes opplevelse av tvang er delt. Ungdommene har forståelse for at det brukes tvang i enkelte tilfeller, men kun da det er nødvendig for ungdommenes sitt beste, de ansatte eller de for andre ungdommer sin trygghet. Samtidig mener de at tvang er noe som oppleves som skremmende og utrygt å bli utsatt for. Det er den fysiske tvangen som blir fremhevet av ungdommene som mest skremmende, som i form av å bli fastholdt eller å bli lagt i bakken. I tillegg kommer det frem at ungdommene opplever det som en straff når de egentlig trenger støtte igjennom den vanskelige situasjonen. Siden tvangen blir sett på som noe negativ for mange av ungdommene og det oppleves som noe skremmende, kan dette oppfattes som at det vil være vanskelig å få til god kommunikasjon og en god relasjon når de blir utsatt for en slik hendelse. En god relasjon bygger på tillit og trygghet og en slik tvangshendelse vil motvirke disse vilkårene (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 27). Det kan også tenkes at hvis det hadde blitt brukt mer tid på å skape

trygghet og tillit for å få den gode relasjonen, vil det muligens ikke oppleves like utrygt å bli utsatt for tvangen eller at det ikke trengs å benytte tvang i situasjonen.

Beboerne på institusjonen har en rekke rettigheter i forhold til hva de ansatte på institusjonen har lov til å gjøre mot dem, som er beskrevet i rettighetsforskriften. Her kan man stille spørsmålet om hva ungdommene vet om deres rettigheter når det gjelder tvangsbruk som de blir utsatt for på institusjonen. I undersøkelsene kommer det frem at det kan se ut til at det er mangel på informasjon til ungdommene. Ifølge forskningen til Ulset og Tjelflaat «Tvang i barneverninstitusjoner - ungdommenes perspektiver» viser den til at ungdommene har mye kunnskap om hva tvang er og hva det innebærer, samtidig som den viser i til at ungdommene har lite kunnskap om hvilke tvangstiltak som institusjonen har rett å gjøre overfor dem (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.1). Videre viser også undersøkelsen «Brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjonene» at ungdommene ikke blir informert om deres rettigheter på institusjonen, hvor man ser at dette er noe halvparten av ungdommene i undersøkelsen uttrykket (Gautun et al., 2006, s. 107). I og med at ungdommene mener de ikke har oversikt over hvilke tiltak som kan brukes overfor dem, kan det tenkes at kommunikasjonen mellom ungdommene og de ansatte ikke har vært god nok. Om det ikke blir prioritert å fortelle ungdommene om deres rettigheter, kan man stille spørsmålet om dette kan være med på å påvirke opplevelsen av en tvangshendelse. Da ungdommene ikke vet om sine rettigheter kan slike hendelser gjøre det ubehagelig og usikkert både i situasjon og i etterkant, ved at de ikke vet hva de ansatte har rett til å gjøre mot dem, og hva ungdommene da har rett til å klage på.

Et spørsmål som blir løftet frem i Ulset og Tjelflaat sin artikkel er om ungdommene får noen fornuftig lærdom ut av tvangsbruken som de blir utsatt for. Med dette spørsmålet menes det om ungdommene etter å ha blitt utsatt for tvangsbruk, lærer av handlingene som utløste tvangsbruken og om det bidrar til at de gjør mindre av slike handlinger fremover. Det er stor enighet blant ungdommene om at det ikke er mye positiv lærdom å hente ut av slike hendelser, men mer det motsatte i form av en negativ lærdom. Den negative lærdommen som ungdommene gir uttrykk for, er å "lære" at det er greit å bruke fysisk makt mot andre. Hvis man blir utsatt for tvangsbruk gjentatte ganger, samt at de er de nærstående voksenpersonene for ungdommene som utøver den fysiske tvangen, kan dette bidra til en negativ lærdom. Sett ut ifra dette vil det være forståelig at ungdommene ender opp med en slik lærdom, og som ungdommene selv fremhever kan det være en fare for at bruken av fysisk tvang blir en

normalitet for ungdommene. Det at ungdommene kan oppleve dette som en normalitet, vil det mulig være med på å gjøre at de oppfatter dette som en normal oppdragelse og tar det med seg senere i livet og overfor sine barn. Dette er det flere av ungdommene som er med i undersøkelsen som uttrykker, og videre uttrykker de at de ser på det som en fare for at de selv kan utøve fysisk tvang på de som er rundt dem (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 61).

Ungdommene uttrykker i Forandringsfabrikken sin undersøkelse at det ikke kun er da selve tvangshendelsen skjer eller rett etterpå som påvirker ungdommene. Det kommer frem at enkelte av ungdommene har opplevd at hendelsene kan påvirke dem på et senere tidspunkt i livet. Her uttrykker de at de kan få assosiasjoner til de ubehagelige tvangshendelsene i helt andre situasjoner de står overfor i senere tid. Videre uttrykker de at de kan få ettervirkninger ved å føle seg uvel av lukter som minner dem om tvangsbruken de har opplevd og at de kan bli redde av høye lyder (Forandringsfabrikken, 2019, s. 29).

5.2 Hvordan kan denne kunnskapen bidra til bedre praksis

Som det ble presenter i kapittel 3 om relasjon så er relasjon en viktig del av ungdommenes opphold. Det er viktig å ha en relasjon for å få til endringsarbeidet som skal skje i løpet av oppholdet deres (Amble & Dahl-johansen, 2016, s. 33). Siden relasjon er så viktig vil det være relevant å stille spørsmål om hvordan tvangsbruken påvirker relasjonene som ungdommene danner på institusjonen. Det kan se ut til at tvangs bruk kan ha en negativ påvirkning på relasjonen mellom ungdommene og de ansatte. I forskningen til Ulset og Tjelflaat kommer det frem at ungdommene uttrykker at institusjonen ikke assosieres med et vanlig hjem og dette er på grunn av tvang som blir utøvet på institusjonen og at dette er med på å hemme relasjonene mellom ungdommene og de ansatte (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.1). Det fremkommer i artikkelen at ungdommene mener tvangsbruk er med på å hemme relasjonene og det er spesielt den type tvangsbruken som fysisk makt som blir fremhevet. Det blir også vist til at møte med de ansatte etterpå er krevende i den form at de ikke føler en trygghet til de ansatte lenger. Noe annet som også kommer frem i undersøkelsen er at måten de ansatte reagere på i etterkant av en tvangssituasjon kan ha betydning for om relasjonen blir hemmet eller tar skade (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 50). I artikkelen til forandringsfabrikken uttrykker ungdommene at de mister tillit til de ansatte når de bruker tvang mot dem. De mener det er med på å gjøre at de lukke seg for de ansatte og at det blir vanskelig å snakke ærlig med

dem i etterkant (Forandringsfabrikken, 2019, s. 23). Mens i Reime (2017, s.31) sin artikkel kommer det frem at noen av de ansatte mener det kan være nødvendig å bruke tvang enkelte ganger ved å frata deres trygghet. Det ble begrunnet ved at det da kan dannes ny trygghet til de ansatte og dette igjen kan være med på å skape god relasjon til de ansatte.

I lys av det som Røkenes og Hanssen fremhever om bærende relasjon kan man se det som at en bærende relasjon kanskje ikke vil ta like stor skade av tvangsbruken fordi det ligger mye trygghet i båndet mellom sosialarbeideren og ungdommen (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 28). Men da er man avhengig av at det allerede er dannet en god og bærende relasjon. En god relasjon bygger på trygghet, tillit og troverdighet. Når relasjonen bygger på dette vil det kunne bli en bærende relasjon som vil si at relasjonen skal kunne være hjelpende i den retning at den hjelper til forandring i tillegg til at selve relasjonen er hjelp i seg selv. Det viser seg gjennom undersøkelser at kvaliteten på relasjonen er avgjørende for endringsarbeidet (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 27). Som det blir fremhevet i flere av artiklene kan tvangen være hemmende for relasjonen til de ansatte. Da kan det være viktig at de ansatte er reflektert over hvordan de valgene de tar i forhold til det de gjør ovenfor ungdommene kan påvirker relasjonen. En måte de kan reflektere rundt dette kan være å bruke kritisk refleksjon som ble presentert i teorikapittelet. Kritisk refleksjon er at man går igjennom en hendelse og ser etter hva som påvirket den og prøver å finne best måte å forbedre seg på. Kritisk refleksjon kan brukes som et verktøy og være til hjelp i å bidra til bedring av deres praksis med hjelp til ungdommene (Kojan & Storhaug, 2015, s. 190). Ved å bruke den kritiske refleksjonsmodellen må de ansatte tenke igjennom situasjonen de har vært i og hvordan deres makt påvirker ungdommene og hvordan de ansatte sine valg påvirker relasjonen. Som det ble presentert i kapittel 3 om makt, så er makt en viktig del av relasjonen (Ellingsen, Levin & Kleppe, 2015, s. 30). Spesielt i relasjoner mellom beboere og ansatte på institusjoner vil det være viktig å for de ansatte å være klar over dette maktforholdet siden de ansatte har mulighet til å utøve makt mot ungdommene (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 69). Ved å gjøre dette med bruk av modellen kan man se situasjonen i nytt lys som igjen kan gjøre at man kan endre sin arbeidsmetode og de vanene man har tilegnet seg. Ungdommene påpeker at de trenger tilrettelegging etter deres behov og at alle er forskjellig. Det som fungerer for noen fungerer ikke nødvendigvis for andre (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 62). Igjen kan man se nødvendigheten av å bruke kritisk refleksjonsmodellen for å se om tilnærmingen og måten den ansatte har valgt å gjøre det på er rett for akkurat denne ungdommen. Det gir mulighet til å kunne reflektere seg frem til en

tilpasset tilnærmingen. Men likevel er det ikke sikkert man kommer frem til den rette eller beste praksis selv om man bruker denne modellen. Ved å bruke modellen kan det likevel åpne for å stille spørsmål til praksisen som gjør og det kan gjøre er mulig å endre seg og sin praksis (Mattson referert i Kojan & Storhaug, 2015, s. 194). Når man ser på artikkelen «Mellom uansvarlig og kompetent – forsåelser av barnet og rettighetspraksiser bland ansatte i barnevernsinstitusjoner» fremkommer det at de ikke ser ungdommene som kompetente. Da de ansatte ikke gjør det vil det mulig være vanskelig å klarer å reflektere seg til forandring av deres praksis. De ansatte ser det som en nødvendighet å gjøre de handlingene de gjør (Reime, 2017, s. 22). Det er enkelte ansatte som mener det kan være bra for relasjonen at ungdommene blir fratatt deres gamle trygghet som gjør at de kan bygge ny trygghet til de ansatte.

I Ulset og Tjelflaat sin forskning uttaler ungdommene at de mener at dialog er viktig som en konfliktdemper som de ansatte bør benytte seg av frem for tvangsbruk. (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 51). Som det har blitt presentert i kapittel 3 i teoridelen om kommunikasjon så er aktiv lytting en viktig del av den personorienterte kommunikasjonen. Når man bruker denne formen for kommunikasjon skal man være tilsted, oppmerksom og lytte til det den andre sier. (Eide & Eide, 2017, s. 118) I likhet med det som er viktig i personorientert kommunikasjon så frem kommer det i flere av undersøkelsen at ungdommene uttrykker at det er viktig for dem at det blir satt av tid til å snakke med dem. De ønsker at de ansatte virkelig er der og kan lytte til dem, og at dette kanskje kan være med å forebygge tvangsbruken. Ungdommene uttrykker at de må føle seg sett og forstått for at frustrasjonen deres skal minskes (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 51).

Som det nå er vist til ser vi at en del av ungdommene opplever at tvang påvirker relasjonene i negativ retning. Det er både hemmende for relasjonen og kan være krenkende for ungdommene at det blir brukt fysisk makt mot dem. Men som det også er vist til er det enkelte ganger man ikke har andre muligheter enn å bruke tvang. Dette fordi det for å verne om ungdommens beste og omgivelsene. Ungdommene uttrykker sine tanker og råd til hvordan de mener det kan bli brukt mindre tvang på institusjonen. Som det er blitt nevnt tidligere mener ungdommene at det muligens kan redusere tvangsbruk ved at ansatte bruker mer tid til å lytte, spørre og bli kjent med ungdommene (Ulset & Tjelflaat, 2012, s.62).

I rapporten til forandringsfabrikken uttrykker halvparten av ungdommene at de i enkelte tilfeller har opplevd å ha blitt stoppet ifra å utagere på en trygg måte. Dette handler ofte om at det er noen ansatte de har mer trygghet til som har vært med på å gjøre det på en trygg måte. Det er noen kjennetegn ved disse ansatte som blir nevnt. Disse ansatte har forståelse for at handlingene til ungdommene ikke er mente som å gjøre noe farlig eller dumt. De ansatte skjønner at ungdommene ikke ønsker å skade, såre eller skuffe noen. At de skjønner at ungdommene egentlig bare strever med noe eller ha det vont. Når de ansatte stopper dem gjør de det på en måte som er respektfull og ydmyk (Forandringsfabrikken, 2019, s. 42).

Institusjonene som ungdommene blir plassert på har ofte strenge rammer og styringer i forhold til hva ungdommene får gjøre og i forhold til deres bevegelsesfrihet. Dette kan oppleves som å være krenkende for ungdommene fordi de ikke får ha styring over seg selv. Måten ungdommene kan få tilbake makt over eget liv kan være gjennom brukermedvirkning og selvbestemmelse, det er viktig å ha makt over eget liv for dette er med på å styrke selvrespekten og selvutviklingen til ungdommene (NOU 2011:20, 2011, s. 8). I tillegg til at det må brukes kommunikasjon som er blitt nevnt tidligere kan det ses som at det kan være nødvendig å bruke brukermedvirkning for å møte ungdommene på en god måte. Her er det brukeren eller ungdommen som er i fokus og får sine behov hørt. Hvis ungdommene blir sett, hørt og får medvirke i sine saker kan dette være med på å styrke deres tro på de ansatte. Som det er nevnt tidligere er dette for at de skal få medvirke og at dette skal gjøre at deres motivasjon skal bedres (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106). Det kan tenkes at ved å bruke brukermedvirkning får ungdommene muligheten til å bli sett og hørt om sine meninger, og får muligheten til å medvirke i avgjørelser. Dette kan gjøre at ungdommene kan bli møtt på en måte som gjør at de føler at de blir tatt på alvor som det er blitt nevnt tidligere at ungdommene ser på som noe viktig. Og ved at de føler at de blir tatt på alvor kan dette igjen muligens styre ungdommenes trygghet og tillitt til de ansatte og gjøre at en god relasjon kan dannes.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har det vært fokus på ungdommers opplevelse av tvangsbruk og hvordan det sosialfaglig arbeid kan bidra til å redusere negative konsekvenser av tvangsbruk. Med utgangspunkt i litteraturstudie har ungdommenes opplevelse av tvang blitt utforsket, og teori er blitt drøftet i forhold til reduisering av negative konsekvenser for tvangsbruk. Det som blir en ganske tydelig tendens i denne oppgaven er at ungdommene ser det som nødvendig i enkelte tilfeller at det blir utøvet tvang, da man kan begrunne tvangsbruken forhold til ungdommenes sikkerhet eller omgivelsene sin trygghet. Likevel vil det være en stor påkjennelse å bli utsatt for en tvangs hendelse. Ungdommene uttrykker at det oppleves som skummelt og krenkende å gå igjennom en slik situasjon. Det er spesielt den fysiske tvangen som blir nevnt og frem hevet som har denne påvirkningen. Det blir også ganske tydelig at relasjonene ikke har godt av en tvangs hendelse. De fleste av ungdommene opplever at det hemmer relasjonen og at deres trygghet til de ansatte blir svekket. Ungdommene ønsker heller en annen form for reaksjon som å bli snakket rolig til og at de ansatte kan vise forståelse for ungdommenes reaksjon. I tillegg til dette kan det også virke som ungdommene har litt for lite kunnskap om rettighetsforskriften og om sine egne rettigheter i forhold til tvangsbruk når de bor på institusjonene. Ut ifra den teorien som er del av denne oppgaven og det ungdommene uttrykker som råd til hvordan man kan bruke mindre tvang. Kan det ses gjennom drøftingen som at ved bruk av kritisk refleksjon, brukermedvirkning og kunnskap om kommunikasjon og relasjon kan det være med å gjøre at det blir mindre tvangsbruk. Ungdommene frem hever at de ønsker å bli sett, hørt og at de ansatte virkelig er der for dem. Gjennom god bruk av kommunikasjon og relasjonsbygging kan ungdommene bli sett, hørt og dette igjen kan skape trygghet som er viktig for dem. Det er også viktig for dem at de får individuell tilnærming og at de blir møtt på den måten som passer for dem. Det kan virke som at et verktøy som kan brukes få å kunne gjøre dette er bruk av kritisk refleksjon. Ved at de ansatte bruker denne metoden vil det kunne være mulig å kunne reflektere og komme frem til den best mulige måten de møte ungdommene på.

6.1 Veien videre

Noe jeg ser i ettertid som kunne styrket oppgaven min, kunne vært og hatt fokus på påvirkningen av at det kan være stor utskiftning av ansatte på institusjonene. I tillegg til at det kan være en del vikarer og nyansatte som jobber der. Hvis det er mye gjennomtrekk av ansatte og mye vikarer vil det kanskje være en del usikkerhet mellom ansatte. Er man da kanskje ikke

trygg på hvordan de andre man jobber med vil reagere i utfordrende situasjoner, som igjen kan gjøre at hendelser som ender med tvangsbruk kanskje ikke hadde hatt det samme resultatet som om de ansatte var trygge på hverandre. Jeg ville da sett på hvordan de ansatte sin trygghet til hverandre påvirker tvangsbruken på institusjoner.

7.0 Litteraturliste

- Amble, L. & Dahl- Johansen, C. (2016). Miljøterapi som behandling ved komplekse traumer hos barn og unge. Oslo: Universitetsforlaget
- Askeland, G. A. (2006) Kritisk reflekterende– mer enn å reflektere og kritisere. *Nordisk sosialt arbeid*, 26(2), 123-135. Hentet fra:
https://www.idunn.no/nsa/2006/02/kritisk_reflekterende_mer_enn_a_reflektere_og_kritisere
- Befring, E. (1994). *Forskingsmetode og statistikk* (2. utg. ed., Samlagets bøker for høgareutdanning). Oslo: Samlaget.
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red) *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eide, H. & Eide, T. (2017). *Kommunikasjon i relasjoner*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Ellingsen, I. T. & Skjefstad, N. S. (2015). Anerkjennelse, Myndiggjøring og brukermedvirkning. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red) *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- FO. (2015). *Yrkesetiske grunnlagsdokumentet for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere*. Oslo: Fellesorganisasjonen
- Forandringsfabrikken. (2019) Hvis jeg var ditt barn. Brosjyre. Oslo: Forandringsfabrikken.
- Gjerde, A., Viljugrein, T. & Lindboe, A. (2016). Barneombudets rapport «Grenseløs omsorg – om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern». *Tidsskrift for psykiskhelsearbeid*, 153-158. Hentet fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/66867277/barneombudets_rapport_grenseloes_omsorg_-_om_bruk_av_tvang_.pdf
- Helsekompetanse. (u.å.). Tvang og makt. Hentet 03. mai 2019 fra
<http://kurs.helsekompetanse.no/utfordrende/16948>
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2015). Erfaringsbasert kunnskap og refleksiv praksis. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red) *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Levin, I. & Ellingsen, I. T. (2015). Relasjon i sosialt arbeid. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red) *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Norheim, A. (2012). Pleiekulturens betydning for en god profesjonell omsorg – et etisk perspektiv. Barbosa da Silva, A. (Red.), *Etikk og menneskesyn i helsetjeneste og sosialt arbeid* (utg 1). Oslo: Gyldendal akademisk.
- NOU 2011:20. (2011). Ungdom, makt og medvirkning. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e68e3849077544e0a23f060916e2e3f2/no/pdfs/nou201120110020000dddpdfs.pdf>
- Oterholm, I. (2015). Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner. Ellingsen, I. T., Levin, I., Berg, B. & Kleppe, L. C. (Red) *Sosialt arbeid: En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reime, M. A. (2017). Mellom uansvarlig og kompetent – forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(01), 22-39. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/66948148/mellom_uansvarlig_og_kompetent_-_forstaaelser_av_barnet_og_r.pdf
- Rettighetsforskriften. (2011). Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon (FOR-2011-11-15-1103) hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103>
- Røkenes, O., Hanssen, P., & Tolstad, O. (2012). *Bære eller bryte : Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (3. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Schiefloe, P. (2018). *Mennesker og samfunn : Innføring i sosiologisk forståelse* (3. utg. ed.). Oslo: Fagbokforlaget.
- Støren, I. (2013). *Bare søk!*. (2. utg. ed.). Oslo: Cappelen damm akademisk
- Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjoner – ungdommenes perspektiver*. (12-2012). Hentet fra <https://samforsk.no/SiteAssets/Sider/publikasjoner/Tvang%20i%20barnevernst%20rapport%20WEB.pdf>